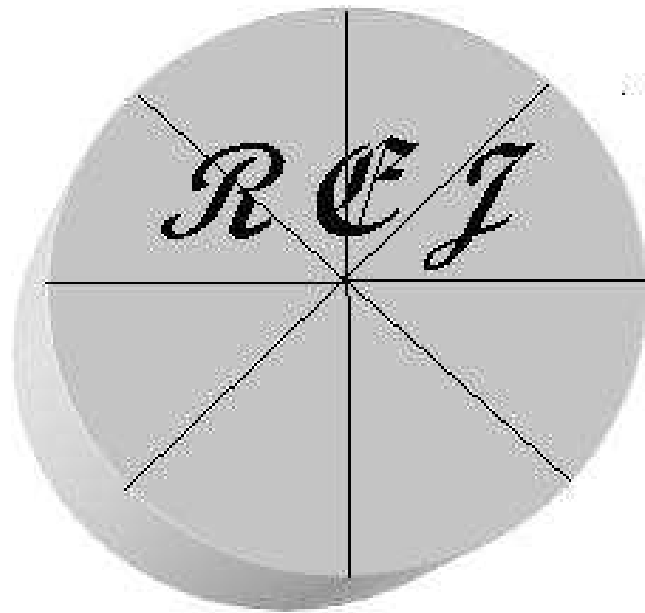

Romani E Journal

ISSN 2000-4885

Ansvarige utgivare: Gregor Kwiek
Utsedd av: Romano Paso Research Centre

Arguments around Inclusion and Incentives for Change

Fall/Höst No 12. 2013

Table of Contents

Editorial and Summary of Contributions

3

Elin STRAND: Bortom rätt och fel – att stödja en empatisk lärandeprocess

4

Gregor Dufunia KWIEK: Do we need State Special Initiatives for Romani Inclusion?

16

Editorial and Summary of Contributions

In this issue of Romani E Journal we have chosen to focus our attention on the rhetoric that is used by statesmen in relation to special state incentives towards Romani inclusion. Elin Strand's article was originally written up as an essay for a university course in ongoing evaluation (Mälardalen University College, Spring 2013) and discusses rhetoric that takes the position of "shame", as in "we should be ashamed of our historic treatment of our Romani citizens" when explaining why the state needs to implement special initiatives towards Romani inclusion. As a result of this, citizens of Romani and non-Romani descent have expressed mixed feelings. The rhetoric needs to be examined as it has a direct effect on how these special initiatives are received. For this reason, Gregor Dufunia Kwiek's article follows Strand's to provide an example of those mixed feelings and why such initiatives may be needed. Thus these two articles are directly related to one another and have the objective of awakening a discussion on the rhetoric that is used in discussions around Romani inclusion.

Elin Strand

Paper inom kursen Lärande utvärdering följeforskning

Mälardalens högskola, vårterminen 2013

Bortom rätt och fel – att stödja en empatisk lärandeprocess

Out beyond ideas of wrongdoing and rightdoing,
I'll meet you there

Jalal ad-Din Rumi - persisk diktare och mystiker, 1207-1273

Inledning

En bärande tanke med lärande utvärdering/följeforskning är att man inte på förhand kan vara säker på vad som är ”rätt”. Något förenklat uttryckt står detta i kontrast till tidigare paradigmer där utvärdering traditionellt har betraktats som en neutral och objektiv sysselsättning (se t.ex. Svensson och Sjöberg, 2011:22).

Utvärderingsforskningen visar hur olika perspektiv varit tongivande i olika perioder vilket avspeglar skiftande samhällsklimat och kunskapssyn (Karlsson Vestman, 2009: 58). Att lärande utvärdering/följeforskning har kommit mer i ropet på senare år beror på att EU-kommissionen inför den tredje programperioden 2007-2013 rekommenderade en ny utvärderingsansats som skulle stödja projektprocessen medan den pågår; så kallad *on-going evaluation* (OGE). Tidigare utvärderingar (*ex post*) ansågs ha kommit för sent för att kunna påverka genomförandet (Brulin och Jansson, 2009:37). I dag ligger betoningen på att främja ett lärande som involverar och strategiskt påverkar regionala aktörer (ibid:41).

Socialfonden stödjer projekt som främjar kompetensutveckling och motverkar utanförskap (ESF-rådet, 2013). Många projekt som finansieras av Socialfonden syftar till att sprida lärande exempel på hur man kan arbeta mot rasism och för ökad tolerans i samhället. Det finns en utbredd konsensus om att man genom ökad kunskap kan påverka fördomsfulla och främlingsfientliga åsikter och attityder i positiv riktning. Utvärderingar av den här typen av projekt behöver förhålla sig till en lång tidshorisont, eftersom mätning av effekter av attitydpåverkan först låter sig bedömas efter en viss tid (Delander och Månsson, 2011:87).

Utvärdering av utvecklingsinriktade insatser omfattar ett vitt omspannande fält. Det finns dock en utbredd samsyn om vikten av *att* utvärdering av projekt genomförs. Stora skattepengar går till att finansiera en rad projekt i EU som syftar till att stärka den sociala sammanhållningen och sysselsättningen. Det innebär att beslutsfattare (EU-kommissionen) och finansiärer (EU:s skattebetalare) har rätt att veta om en insats lett till någon hållbar förändring, eller med andra ord, om ett projekt har haft avsedd effekt. Det är mot den här bakgrunden EU-kommissionens riktlinjer *Indicative Guidelines on Evaluation Methods* togs fram. Riktlinjerna fungerar som ett ramverk som ska främja en gemensam förståelse av nyckelbegrepp inom lärande utvärdering (Europeiska Kommissionen, 2007: 4).

Utvärderingsfältet är heterogent, och det finns ingen entydig definition av vad som exakt är kännetecknande för en lärande utvärdering (Karlsson Vestman, 2009:55). Utvärderingen har beskrivits fungera både *störande* (ifrågasättande) (Ellström, 2009:123) och *stödjande* (stöd för lärande och kritisk reflektion) (Svensson och Sjöberg, 2009: 20 & 23). Det övergripande syftet med utvärdering är dock alltid lärande på individ- och/eller organisationsnivå. Följeforskarens ansvar är i detta sammanhang att skapa förutsättningar för att främja det gemensamma lärandet genom att återföra och sprida gjorda erfarenheter. Det råder även olika uppfattningar om vilka lärandemodeller som är mest lämpade. Oavsett vilket förhållningssätt som tillämpas behöver det finnas en tydlighet kring *vem/vilka* det är som ska lära och *varför* samt *hur* lärandet ska ske (ibid: 19).

Frågeställning

Den fråga jag vill undersöka i föreliggande paper är om och på vilka sätt följeforskare i kompetenshöjande och attitydförändrande projekt kan stödja en *empatisk* lärandeprocess. Med empatisk avses här ett förhållningssätt som präglas av närhet, dialog och interaktivitet, och där lyssnande och icke-dömande är centrala komponenter. Diskussionen kommer att utgå från ett återkommande begrepp inom den aktuella antiziganismdiskursen i Sverige, nämligen *skamtröskel* (se t.ex. Delegationen för romska frågor, 2011:23). Begreppen *skamtröskel*, *skuld* och *skam* återfinns bland annat i betänkandet *Romers rätt - en strategi för romer i Sverige* (ibid.), och är vanligt förekommande i officiella sammanhang där frågor kring romers rättigheter står i fokus.

Låt mig först slå fast att jag verkligen inte ifrågasätter förekomsten av antiziganism. Tvärtom är jag insatt i hur antiziganistiska strukturer drabbar romer på såväl individ- som gruppnivå. I

nedanstående diskussion vill jag lyfta fram det problematiska med att å ena sidan arbeta för en dekonstruktion av stereotyper myter om romer som grupp samtidigt som man tillskriver andra människor generella åsikter, egenskaper och attityder. Jag kommer att diskutera alternativ till den skuldbetonade diskursen och ge förslag på ett alternativt perspektiv; en lärandeprocess utan påförande av skuld och skam.

Bakgrund – EU-kommissionen och arbetet med romsk inkludering i Europa

Romer och den diskriminering som drabbar romer är en fråga som har stark koppling till EU, strukturfonderna och utvärderingsarbete av EU-finansierade insatser. Romer utgör den största och mest marginaliserade minoriteten i Europa. Mot bakgrund av att EU-kommissionen år 2011 uppmanade alla medlemsstater att ta fram, anta eller utveckla redan befintliga nationella strategier för romsk inkludering fram till 2020, har i dag alla medlemsstater i EU en nationell handlingsplan för integrering av romer. I Sverige presenterade regeringen den 16 februari 2012 *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032* (Arbetsmarknadsdepartementet, 2012). Det övergripande målet för den tjugoåriga strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. EU-kommissionen utvärderar årligen implementeringen av medlemsstaternas strategier.

EU-kommissionen har pekat ut strukturfonderna som de viktigaste finansiella instrumenten för romsk inkludering, och Socialfonden finansierar en rad projekt i Europa som har romer som målgrupp och bekämpning av antiziganism som målsättning (Strand 2013: 17). I ESF-rådets remissyttrande över *Romers rätt* (Delegationen för romska frågor, 2010) konstateras bland annat att den romska frågan ur ett europeiskt perspektiv står högt på agendan (Svenska ESF-rådet, 2010). Eftersom diskriminering av romer leder till och förstärker romers utsatthet är det vanligt att insatser som görs för att stärka romers rättigheter inriktar sig på att bekämpa antiziganismen (det vill säga påverka och förändra negativa attityder mot romer i samhället).

Teori och metod

I denna undersökning tar jag min utgångspunkt i kurslitteraturen. Epistemologisk hemvist för detta paper är den gren av utvärdering som Svensson och Sjöberg kallar ”den fjärde generationens utvärdering” (Svensson & Sjöberg, 2011:22). Denna inriktning förespråkar ett pluralistiskt, dialogorienterat och kontextavhängigt förhållningssätt. (ibid.). Av de textförfattare jag i huvudsak har konsulterat återfinns också Karlsson Vestman och Hanberger.

Teoretiskt och värdemässigt är jag även influerad av principer från *NVC - Nonviolent communication*¹ (Rosenberg, 2003). NVC är snarare ett förhållningssätt än en metod, och bygger på några enkla (men svårimplementerade) antaganden som jag anser bidrar till en fördjupad förståelse av relationer mellan individer och grupper. En bärande tanke i NVC är att alla människor - oavsett etnisk, kulturell och religiös tillhörighet - i grunden har samma behov, men har olika sätt att uttrycka dem på. Enligt NVC kan konflikter aldrig ske på behovsnivå, men de kan uppstå på strateginivå (hur behoven kommer till uttryck). För att öka möjligheterna till ömsesidig förståelse är det viktigt att vara medveten om kommunikationens och språkets konstitutiva roll, och vara medveten om att språkbruk avspeglar maktförhållanden. Vem definierar sociala fenomen och vem har tolkningsföreträde? På vilka sätt kan vi genom språket främja eller motverka dialog?

Data

I betänkandet *Romers rätt – en strategi för romer i Sverige* (SOU 2010:55) används begreppet *skamtröskel*. Integrationsminister Erik Ullenhag brukar i artiklar och tal ofta säga att Sverige har ”en historia och nutid som vi har all anledning att skämmas över” (se t.ex. Ullenhag, 2012). Föreställningen att roten till fördomar om - och diskriminering av - romer bottnar i avsaknad på skam delas av många aktörer i den antiziganistiska kampen i Sverige i dag, och återfinns som begrepp (både som metod och syfte) i projektansökningar som beviljats ESF-stöd (se t.ex. Göteborgs stadsmuseum, 2011).

Att stänga välfärdsgapet mellan romer och andra grupper bygger på att diskrimineringen och den strukturella antiziganismen bekämpas. Då krävs att de antiziganistiska strukturerna i samhället blir synliga, och att en skamtröskel för antiziganistiska attityder och handlingar etableras, vilket förutsätter en genomlysning av det förflutna, det vill säga en sanningskommission om de historiska övergreppen mot romer

(Delegationen för romska frågor, 2010:23)

Vi har en historia och nutid att skämmas över

(Ullenhag, 2012)

Det är viktigt att resultatet blir personligt, att deltagarna får skratta, skämmas och prata med nya människor...

(Göteborgs stadsmuseum, 2011)

¹ Nonviolent Communication (ofta förkortat NVC) betyder ickevåldskommunikation och kallas även för kontaktskapande kommunikation.

Syn på lärande

Är det möjligt att skilja mellan det man iakttar och tolkningen av det man iakttagit?

Vad händer när man håller sin egen tolkning av verkligheten för objektiv och sann medan andras tolkningar uppfattas som avvikande eller kanske rentav felaktiga?

Jag tror att människor är benägna att betrakta sina egna observationer och bedömningar om andra som fakta, och att det är utifrån denna tendens grupper tilldelar varandra kollektiva egenskaper. När stereotypa föreställningar om vissa grupper på olika sätt sanktioneras talar vi om strukturell diskriminering. Att diskriminering bottnar i bristande kunskap torde de flesta vara överens om, men i kompetenshöjande projekt som syftar till attitydpåverkan görs det inte alltid en tydlig distinktion mellan *kunskap* och *lärande*. Kunskap ses ofta både som en aktivitet (något som levereras till målgruppen), ett mål och ett resultat (att målgruppen ska ha fått ökad kunskap). Problembeskrivningar om förekomsten av diskriminering saknar dessutom ofta ett intersektionellt perspektiv; maktförhållanden inom olika grupper analyseras sällan vilket lätt leder till att redan polariserade uppfattningar om grupprelationer befästs (till exempel offer och förövare). Denna risk blir särskilt påtaglig i projekt där arbetet med det horisontella kriteriet integration och mångfald är centralt (Rundqvist & Andersson, 2009: 249). Om välmenande insatser att arbeta för lika rättigheter och mot diskriminering legitimeras utifrån generaliserande och onyanserade antaganden om grupprelationer (till exempel minoritet och majoritet) är förutsättningarna för attitydförändring ogynnsamma. Vidare finns en risk för ökad misstro och att distansen mellan grupperna snarare förstärks än minskas (Hanberger, 2010: 181).

För att förklara min syn på lärandeprocessen utgår jag från Karlsson Vestmans uppdelning av olika lärandeteorier. Vestman delar in lärandeteorier i tre olika kategorier; den behaviouristiska, den kognitiva och den socialt lärande (Karlsson Vestman, 2013). Den behaviouristiska teorins fokus ligger på yttre påverkan för att förändra ett beteende, medan den kognitiva teorin söker förändring genom att påverka en inre perceptuell process. Den socialt lärande lägger tonvikt på det sociala samspelets betydelse för lärandeprocessen.

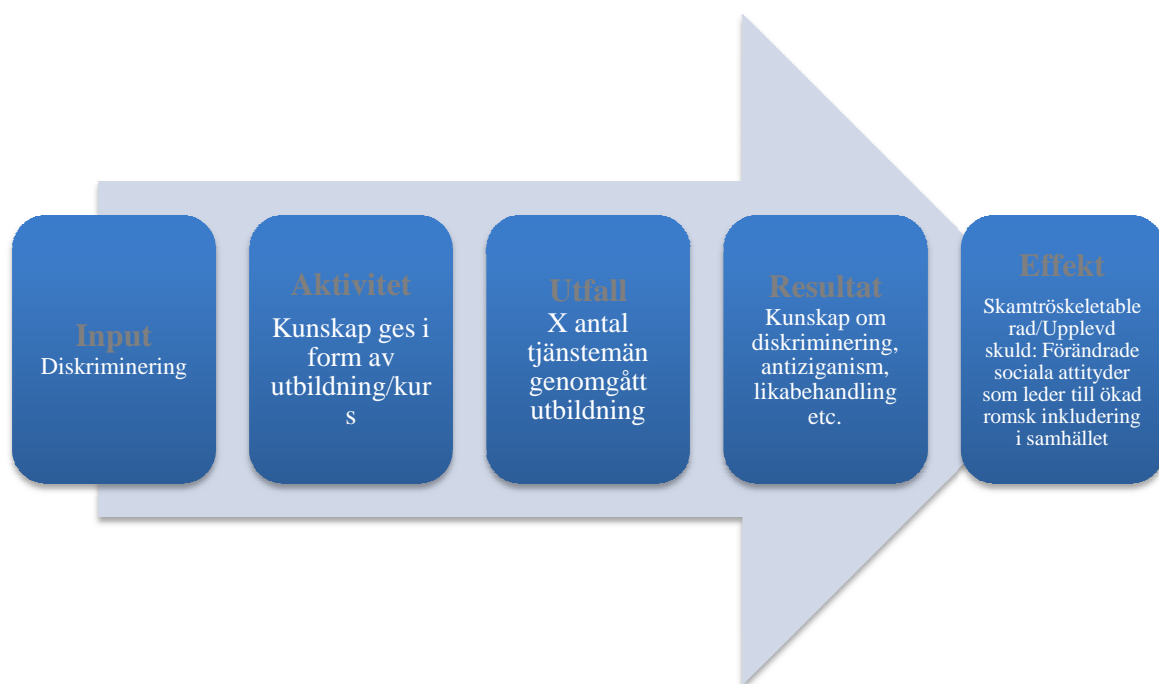
Projekt som handlar om mångfald och antidiskrimineringsarbete använder sig ofta av socialt lärandeteorier, med fokus på interaktion och dialog. Samtidigt finns spår av både behaviouristiskt och kognitivt tankegods kvar i det att man utgår från att ett oönskat/felaktigt uppfattning/beteende gentemot någon/något eller oönskad/felaktig tanke om någon/något ska

korrigeras för att en önskad effekt ska uppnås. Utgångspunkten är att bristande kunskap behöver åtgärdas genom:

- 1). Tillhandahållande av ”korrekt” kunskap
- 2). Genom att påverka människor på ett känslomässigt plan (i det här fallet: skapa ”skamtröskel”)

Utifrån dessa grundantaganden formuleras sedan en interventionsteori som dels åskådliggör projektets raison d’être; på vilka grundvalar själva projektet ska genomföras och det tänkta genomförandeförloppet samt dess resultat (Vedung, 2009: 46).

Figur 1 Exempel på projektlogik i attitydförändrande projekt som syftar till att bekämpa antiziganism²

² Förtätad och anpassad modell av projektlogik med inspiration från Kontigos deltidsvärdering *Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden* (2012: 10)

Jag menar att tillhandahållande av *kunskap* inte per automatik resulterar i ett *lärande*. Hur bör man då arbeta för att förändra fördomsfulla attityder och praktiker i samhället som drabbar romer särskilt hårt? Är inte påförande av skuld och skam effektiva och nödvändiga redskap för att väcka debatt och bemöta den utbredda ignoransen och antiziganismen? I nedanstående diskussion kommer jag utifrån kommunikationsforskaren Niclas Rönnsströms artikel om pedagogik mellan monolog och dialog att föreslå ett alternativt förhållningssätt som präglas av dialog och empati (Rönnsström, 2010). Mitt resonemang kommer även att utgå från delar av Hanbergers artikel om mångkulturell kompetens i utvärdering.

Diskussion - Skuld och skam som "heart and mind changers"?

Hur skapas då förutsättningar för ett empatiskt lärande, och hur kan följeforskaren främja en sådan process? Jag tror att följeforskare i attitydförändrande projekt kan ha en viktig roll i att uppmärksamma om eller när ett projekt riskerar att hamna i dissonans med sin egen målformulering: Att å ena sidan uppfatta diskriminerande attityder och praktiker som en konsekvens av att enskilda individer avhumaniseras och objektifieras, men samtidigt placera individer i kluster och tillskriva dem kollektiva åsikter och egenskaper, är ett exempel på en sådan dissonans. Enklare uttryckt, hur kan följeforskaren stödja ett attitydförändrande projekt att "leva som det lär"?

Jag vill för säkerhets skull förtydliga att det verkligen inte handlar om att förneka existensen av ett normhegemoniskt majoritetssamhälle som på olika sätt missgynnar andra kulturella och etniska grupper. Det handlar om att förhålla sig till komplexiteten i det attitydförändrande arbetet på ett annat sätt än det paradigm man säger sig vilja bryta med. Att erkänna existensen av ett dominant majoritetssamhälle med ojämlika villkor bör dock inte generera nya förenklade och polariserade problembeskrivningar och analyser. Risken är då stor att satsningar på att få *Den Andre/De Andra* att skifta perspektiv går i stöpet. När det gäller påförande av skam i syfte att åstadkomma ett transformativt lärande kan det uppstå försvårande dilemman: Om jag som enskild individ upplever att jag inte möts med respekt utan tilldelas en uppsättning åsikter och egenskaper, är det lätt att jag reagerar med avståndstagande, motstånd eller kanske rent utav antipati. I sådana lägen uppstår risk för målförskjutning (Vedung, 2009:148). Exempel på vanliga reaktioner som jag stött på när påförande av skuld och skam kommer på tal är förvirring, irritation och ibland provokation. Vad gäller den aktuella skuld- och skamdiskursen finns det flera exempel på hur uttalanden

om skam har väckt fientliga reaktioner som publicerats i högerextremistiska medier (Fria Tider, Avpixlat, Nationell.nu m.fl.).

Niclas Rönström, kommunikationsforskare och utbildad i NVC, skiljer mellan monologisk och dialogisk kommunikation. Rönström är influerad av Zygmunt Baumans modernitetsteorier, och menar att sociala orättvisor skapas och vidmakthålls med hjälp av monologisk kommunikation (Bauman, 1988). Enligt Rönström kännetecknas den monologiska kommunikationen av ett ensidigt mål-medel rationalitet (effektivitetstänkande) ”som riskerar att urholka pedagogisk praktik på moral och demokrati” (Rönström, 2010:2).

Avseende förhållningssättet i attitydförändrande projekt skulle målet för den monologiska kommunikationen vara att påverka attityder i ”rätt” riktning, medan den dialogiska kommunikationen strävar efter att åstadkomma strategisk påverkan ”med hjälp av skäl som motparten kan acceptera frivilligt och förnuftigt” (ibid:13). Den senare stämmer överens med den idealtypiska inriktningen som Karlsson Vestman kallar för den interaktiva och dialoginriktade utvärderingen (Karlsson Vestman, 2009: 66). Utvärderarens uppgift handlar här om att möjliggöra samtal mellan samtliga intressenter, och frågor kring moral, värderingar och behov står i centrum. Både Rönström och Karlsson Vestman förknippar detta förhållningssätt med Habermas moraliska diskurs (Rönström 2010: 13 & Karlsson Vestman, 2009: 66). Det som eftersträvas är ömsesidigt kunskaps- och erfarenhetsutbyte där allas behov tas i beaktande. Att arbeta inkluderande ”på riktigt” är inte en enkel sak, och såväl projektarbetare som följeforskare behöver luta sig mot teoretiska modeller och praktiska verktyg. Insikter och erfarenheter från det mångkulturella fältet kommer i detta sammanhang väl till användning.

För att stödja välmenande insatser är det viktigt att stärka den mångkulturella kompetensen i projekt och utvärdering (Hanberger, 2010). Enligt Hanberger bör en mångkulturellt kompetent utvärderare vara väl förtrogen med minoritets- och majoritetsnormer (ibid: 177). Mångkulturalism kan definieras som ett erkännande och stöd för kulturell mångfald. Det finns förstås olika röster inom den mångkulturella sfären men i sin artikel koncentrerar Hanberger sig på två kontrasterande perspektiv; 1) fokus på minoritets- och grupprättigheter, respektive 2) fokus på hantering av kulturell mångfald. Det senare perspektivet förespråkas av bland andra Anne Phillips som anlägger ett feministiskt synsätt på mångkulturalismen (Phillips refererad i Hanberger, 2010). Phillips kritik av den mångkulturalistiska inriktning som

betonar grupprättigheter bottnar i de risker som hon ser kan uppstå för kvinnor inom exempelvis traditionella och mansdominerande grupper. Samtidigt menar Phillips att det är ett misstag att utgå från att traditionella seder och bruk alltid skulle vara ofördelaktiga för kvinnor, och nämner ett par exempel som illustrerar detta (ibid.). Hanberger återger Phillips förslag på olika möjligheter att hantera kulturell mångfald av vilka jag särskilt fastnade för *dialogen* (ibid.). Den dialogiska vägen ligger helt i linje med den deliberativa inriktning som både Rönström och Karlsson Vestman attribuerar Habermas teorier om det kommunikativa handlandet. När det dialogiska alternativet är som bäst kan det erbjuda utsikter om ömsesidigt utbyte och bättre förståelse mellan personer från majoritetssamhället och minoritetssamhället på ett sätt som rubbar kulturella stereotyper, menar Phillips (ibid.).

Slutsatser

Vad kan man dra för slutsatser om ingjutande av skuld och skam som vapen i kampen mot antiziganism? Hur kan följeforskare stödja en process som syftar till ett lärande som väcker medkänsla och förståelse snarare än skuld och skam?

Med stöd av insikter från teoretiska och beprövade modeller inom kommunikations- och mångkulturforskning har jag resonerat kring alternativ till ett synsätt baserat på ett rätt och fel-tänkande. Jag har försökt att beskriva vad som kännetecknar ett dialogiskt och deliberativt förhållningssätt och varför jag tror att det har mer gynnsamma förutsättningar att leda till hållbar attitydförändring. Genom språket tilldelar vi tillvaron (varandra, samhällliga institutioner och händelser) mening som påverkar vår förståelse. Vår förståelse formar i sin tur vårt beteende och därmed konsekvenserna för hur vi handlar. Jag tror att skuld och skam som emotionella verktyg i attitydförändrande arbete leder till ett bedömningstänkande som hindrar samverkande kommunikation.

Min slutsats är att det är möjligt att arbeta systematiskt för att undvika att subjektiva observationer omvandlas till generaliserade bedömningar om individer och grupper. Följeforskare i attitydförändrande projekt kan stödja en empatisk lärandeprocess utifrån grundantagandet att alla människor vill känna sig fria i att kunna göra ett aktivt val.

Detta omfattar i högsta grad friheten att välja vilken kunskap vi tar till oss, och om kunskapen som förmedlas kommuniceras monologiskt eller dialogiskt (Rönström, 2010).

Referenser

Arbetsmarknadsdepartementet. (2012), *En samordnad och långsiktig strategi för romer i Sverige 2012-2032* (Skr 2011/12:56), Stockholm

Bauman, Z. (1988), *Auschwitz och det moderna samhället*. Göteborg. Daidalos.

Brulin, G. & Jansson, S. (2009), "En ny programperiod, en ny utvärderingsansats" i *Lärande utvärdering genom följeforskning*, Lund: Studentlitteratur

Delander, L. och Månsson, J. (2011), "Valet av utvärderingstyp beror på vilken fråga som ställs" sid. 81-101. i *Lärande utvärdering genom följeforskning*, Lund: Studentlitteratur

Delegationen för romska frågor. (2010), *Romers rätt – en strategi för romer i Sverige* (SOU 2010:55), Stockholm: Elanders Sverige AB

Ellström, P-E. (2009), "Användning och nytta av utvärderingar: ett lärandeperspektiv" i *Lärande utvärdering genom följeforskning*, Lund: Studentlitteratur

ESF-rådet (2013), Om Socialfonden, <http://www.esf.se/sv/vara-program/Socialfonden/> (hämtad 20130315)

Europeiska Kommissionen. (2007), *Indicative Guidelines on Evaluation methods: Evaluation During the Programming period*. Working Document No. 5. Bryssel: Europeiska Kommissionen

Göteborgs stadsmuseum. (2011), *Ansökan till Europeiska socialfonden 1-2012 Kompetensförsörjning programområde 1 2011-5050001*, Dnr. 2011-3050088.

Hanberger, A. (2010), *Multicultural Awareness in Evaluation: Dilemmas and Challenges*, SAGE Journals

Karlsson Vestman, O. (2009), "Meningen med utvärdering", i *Lärande utvärdering genom följeforskning*, Lund: Studentlitteratur

Karlsson Vestman, O. (2013), *Lärande utvärdering – teori, praktik och historia*. Opublicerad ppp, föreläsning 20130225 vid Mälardalens högskola

Kontigo. (2012), *Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden – Deltidsutvärdering*, Stockholm

Rosenberg, M.B. (2003), *Nonviolent Communication – A Language of Life*, Encinitas: Puddle Dancer Press

Rönström, N. (2010), "Pedagogik mellan dialog och monolog – kommunikativa reflektioner över moderna samhällen och institutioner i ljuset av Förintelsen" i Alba, G. Och Wibaeus, Y. (red.) *Pedagogik som motstånd*, Svenska Korczaksällskapetets skriftserie nr 2, ss 29-54

Rundqvist, M. och Andersson, R. (2009), "Integration och mångfald i regionala projekt" i *Lärande utvärdering genom följeforskning*, Lund: Studentlitteratur

Strand, E. (2013), *Delutvärdering Rom san-projektet – Inkludering i praktiken, ett ömsesidigt lyssnande och lärande* <http://www.elistra.com/upl/website/projekt-nu/DelrapportRomsanfinal.pdf> (hämtad 2013-07-11)

Svenska ESF-rådet, (2011), *Yttrande över betänkandet SOU 2010:55 Romers rätt – en strategi för romer i Sverige* (dnr IJ 2010/1281/DISK)

Svensson, L. & Sjöberg, K. (2009), "Utvärdering som stöd för hållbar utveckling" i *Lärande utvärdering genom följeforskning*, Lund: Studentlitteratur

Ullenhag, E. (2012), "2012 ska bli en nystart för romer i Sverige", i DN 2012-01-02
<http://www.dn.se/debatt/2012-ska-bli-en-nystart-for-romer-i-sverige/> (hämtad 2013-06-26)

Vedung, E. (2009), *Utvärdering i politik och förvaltning*, Lund: Studentlitteratur

Do we need State Special Initiatives for Romani Inclusion?

by

Gregor Dufunia Kwiek

On 16 February 2012, the Government adopted a strategy for Roma inclusion, extending from 2012 until 2032. The strategy includes an investment of SEK 46 million for 2012 until 2015 in addition to the regular funds available to the national minorities.³ This extra investment includes an educational program to train mediators at the university level, where they shall carry out studies at half time, and during the other half will be employed by the municipalities to work with local schools and Romani children. This investment has been allocated towards five municipalities within Sweden, and the idea is to examine the results from this investment by 2015, which in turn, if successful is to be applied to other municipalities in Sweden.

The strongest argument that has been presented by the Swedish state for this strategy is based on the historic exclusion of the Romani people in Sweden over the last 500 years. The rhetoric that has been used is one of shame, as if Sweden should be ashamed of the way in which it has addressed its Romani population over the centuries.

Since the announcement was made by the minister of integration Erik Ullenhag, various blogs and discussion groups of a nationalistic or xenophobic nature began to attack the announcement. Typical comments pointed out that Sweden need not be ashamed and that the Roma have the same possibilities towards education and employment as do the non-Roma. Odd as it may seem, people that are not nationalists or xenophobes shared similar views, and among these, there are Roma as well that have either become successful in their careers or a self-owned business.

Without a question the history of exclusion that Roma have faced in Europe has had an impact on them. In fact, most of these successful Roma hide their Romani identity in the workplace and rather construct a fictitious ethnic identity in the workplace. For those who cannot or will not hide their identity, the social climb becomes far more difficult than for

³ <http://www.regeringen.se/sb/d/15731>

other groups within Swedish society. One cannot simply say that Roma should hide their identity if they want to have any form success as Sweden is a welfare state. In order to understand what effect the Swedish welfare system has on the Roma's ability to move forward via hiding their identity, one needs to understand that the transition from exclusion to inclusion, when Roma were permitted to settle and go to school during the late 1960's has placed them in a dependency position. This position of dependency identifies them as being Romani, as the transition required state or municipal assistance towards inclusion. But then the question arises as to why some Roma have managed to conceal their identity and be successful while the majority of them cannot.

The answer is not as difficult to find as one may assume. Will power and motivation are not keys to success on their own, but when combined with opportunity, progress becomes more than likely. Let us consider the heroic efforts of Martin Luther King and Rosa Parks....is it so farfetched for us to consider that no other African American before tried to take on similar actions but possibly were hindered or even killed because of the effort?

Thus the purpose of this article is to reflect over whether or not a strategy is needed for Romani inclusion. And in order to address this question, I shall present the situation of some individuals that face limitations in various social areas because of their Romani origins but rather examine the circumstances that have led some Roma towards success. Naturally even these successful Romani individuals do not share similar circumstances for why or how they became successful and historical impacts do play a role in their success. For this reason, below, I chronologically distinguish the various routes undertaken by some Roma who have been successful in education, employment and self-run businesses prior to examining the various effects that success has brought along with it.

University Graduates

Prior to presenting the background data that is used for this article to present the discussion for the subject this article focuses on there is a need to clarify certain issues. Below one presents the effects in the area of education after Roma were afforded the same rights to public education as non-Roma in Sweden. Thus when one is using the term Roma or Romani in the context below one is excluding the Romani group known as Resande in Sweden, as well as other members of Romani society that have attended public schools prior to the general change that made public schooling more available to Roma in general. The reason for

why the Resande group is excluded from the context below is that during the period when this change was ongoing, the state identified the Resande as “tattare” and other Romani groups as “zigenare”, which meant that this distinction led to various effects. To illustrate this point, Roma have been targeted for forced sterilization up until the 1970’s in Sweden. However, the majority of the Roma that were targeted for forced sterilization happened to have been Resande.⁴ In the same manner, the majority of the Roma that are not Resande were effected by the changes that made public schooling more accessible to Roma during the late 1960’s and early 1970’s in Sweden.

The first four Roma known of to have graduated from university all were early dropouts and only began to continue their education during their 30’s.⁵ These four Roma, among which I am one of them, were either born during the time Roma first were afforded the right to education in Sweden, or a short time after this. Without a doubt there were Romani children attending school prior to changes that gave the opportunity to Roma to attend public schools as Roma, but what is discussed below are the effects that took place using these four individuals as a reference. Because these children had no one in the Romani community to turn to for assistance in understanding the educational system or to simply find help with homework, nor did their parents quite understand how the school system worked and at times may have found it more relevant for these children to attend to other matters than their schooling, this first generation of Romani students have had gaps in their education. The lack of an educational tradition has led to more complexities than I name above. For example, many Roma believed then that no Roma could achieve what a non-Roma did, and because of discrimination, there was little motivation to beyond the ability to read and write, which were basic practical needs. Thus the first generation to attend public schools in Sweden faced external and internal problems in their education, the first being that there was little motivation to go beyond reading and writing as there were Roma who believed we cannot amount to nothing more than traders/salesmen, the other discrimination that made it pointless to seek out a career.

These four Roma continued their education at older age under similar circumstances, but not for the same reasons nor in the same way. Three of these wanted to continue their education

⁴ <http://humanrightsstudies.wordpress.com/2010/09/20/en-sanningskommission-for-romer-i-sverige/>

⁵ To clarify, there may have been Roma that have graduated from university prior to these four, however, these four were and are known as members of the Romani community and university graduates, in contrast to a handful of people knowing about them.

so that they could make an impact on their own community and contribute to it. Only one of these, the youngest one of these I must add, continued his education in order to obtain educational grants to support his family. When one posed the question of why all started to continue their education so late, the answer was that their children were old enough then not to require so much attention. The way in which these four Roma had managed to go onto university differed in certain ways but not others. As an example, three of them were activists prior to entering university, two of which were mentored to go onto studying at university while attending high school equivalency programs, while I was mentored by the Romani linguist Ian Hancock. The fourth person also received mentoring to go onto a university education during his attendance in a high school course, but only became an activist after he entered the university. Two of these four Roma had decided to hide their identity during their studies, one of which went so far as to distance himself from the Romani community while the other kept hold of his identity and ties to the Romani community while keeping it hidden among non-Roma. The latter of the two did not believe that one needed to go to such an extreme of breaking ties with the community to gain success within scholarly world, while the other believed such ties would affect the way in which he would be treated at the university. To point, the latter of these two did admit that his ties to the community did make it difficult for him to carry out his studies. The other two who did not hide their identity while attending university regularly experienced discrimination on a daily basis, and found that people around them in the university had expectations of them as Roma (such as being tardy, incomplete work, an unwillingness to cooperate, an inability to comprehend certain things, negative attitudes from other pupils).

As these four Roma were attending university, a younger group of Roma went straight from high school to university without any interruptions in their school attendance, only a few years after the first four began attending university. Thus what was that distinguished this group from the other? The fact of the matter is that this group of Roma were nearly half the age of the first four, meaning that their schooling began sometime in the late 1980's, when it was understood by more parents that there is more to education than just learning to read and write. Nor did these young people marry as young (in fact most of them are still not married long after their university education) as have those twice their age. The reason for why they did not marry as young is that they did not need to contribute financially in the same way as did the first four; in fact, their study grants gave them the opportunity to fend for themselves. Thus the larger family of son in laws and daughter laws was no longer a necessity, but rather

became a traditional choice for some. Thus one can say that during the 1980's schooling began to become a normality more and more among the Roma in Sweden.

The Results

Prior to presenting examples of success as far as employment and self-run businesses are concerned, it is relevant to present some of the effects that have come forward since these Roma first graduated from university. As already mentioned, the first four graduates were either already activists prior to entering university or became activist during their university education. All four of these Roma have had an impact and a direct influence in what has led to the existence of a Romani media in Sweden, Romani adult education centers, Romani festivals, and assistance in helping other Roma attain jobs and to continue their education. In fact, two of these Roma have helped numerous Roma find jobs and start their own companies and the Stockholm region now has a majority of the Roma from this area, under the age of fifty, with employment or run their own companies. In addition some of the younger Roma that have been successful in their careers and graduated from university (the second group mentioned above) are employed in Romani media or Romani adult educational centers. In other words, the first four Romani university graduates have created "opportunity" for the next group of Romani graduates in the employment sector.

In the realm of self-run businesses or self-owned, there are numerous Roma that have gone onto starting their own companies, however I will focus six examples. These examples did not follow the same as did the university graduates, but rather took advantage of the skills these graduates gained and implemented them into investments.

Entrepreneurship is not something new to Romani society. In fact Romani society has managed to survive because of it in light of a history facing racism and exclusion. The *kumpania* system can be defined as a being a town, the difference is that this town functioned without having any form of territory. The *kumpania* system has changed somewhat over time, but the basic idea was that either a person (a *vajda*) or a group of people would and could deal with members of non-Romani society for the economic benefit of a Romani community. These economic systems would naturally vary from one Romani community to another. For one community, merchandise may have been the product that was sold, while for another it could have been a service such as copper work. Closer to present history, the *kumpania* system has changed and has become more individualistic. These Romani businesses differed

from non-Romani businesses not only in the sense of being officially registered but also by lacking organization and systematic administration for these businesses, which at one time was largely handled by the *vajda*. As each family or each person began managing their own businesses certain administrative duties have been overlooked by many. As an example, those who would sell merchandise have complained that there are days that they make a fair income but that there are also days that they made nothing in fact even faced a loss. With planned business such risk factors are taken into consideration, and one commonly calculates into planning changes within the market.

In the example group of Roma who have started their own companies and have gone onto become successful, all have had some form of involvement of Romani university graduates. Two of these company owners happen to be women, who have hired Romani women as their workforce, and have gone onto hire both Roma and non-Roma within the administration of their companies. The other four are men that were already doing well in an unofficial capacity (their businesses were not legally registered yet) however all understood that certain benefits could not be acquired unless they were officially registered. These four men started their companies without the involvement of Romani university graduates, but only did they become more successful when they involved these Romani graduates. Two of these business owners had hired Romani university graduates as consultants, while another had taken in a university graduate as a partner, and the fourth person had hired a university graduate within his administration, which eventually to the hiring of more Roma onto the staff as the business grew.

These outcomes have not come about by random chance exactly but rather a small group of the first graduates intended to use the knowledge they had acquired to help other Roma achieve similar prosperity in the labor market. The effect from these incentives has led the people involved and their families to having a scheduled and well planned routine for their lives. Spare time has led to training at the gym leading a healthy lifestyle. The stress that comes with the uncertainty of what awaits them tomorrow (being unemployed, constantly thinking about how they would meet their economic needs), has been replaced with palling, a scheduled lifestyle, as result of employment. As these Roma have entered the employment sector, their children go through an upbringing where the parents are employed and in turn these children often express that they want to enter a similar occupation as that of their parents.

Opportunity Must Knock

These effects that have come about are largely related to opportunity, not sheer will or motivation on its own. The strategy for Romani inclusion has for example motivated certain municipalities to hire Roma as mediators by covering costs for 50% of their salaries. The problem with this incentive is that it does not promise a long lasting effect. As an example, there are no Romani doctors in Sweden that are known of , although there are those that are qualified to be that and have the will power to do so, but because there is no special incentive provided to universities in Sweden, there are no announcements looking for candidates as doctoral students in Romani related issues. The trend has been such that the government has provided funding to universities to teach about the Romani language, or for there to be studies on Romani related issues. Thus because there are expectations of such incentives, too many await them rather than taking the initiative themselves. This example is provided to prove a valid point. Romani doctors are needed within certain disciplines to carry out studies from an internal perspective, so that the results from such studies can then be address by authorities. However as the opportunity does not exist for Roma to become doctors, with a thesis in Romani related issues, as documentation of their ability to tackle this area, this internal perspective is difficult to gain. From universities to municipalities to schools “extra” resources have become the expectation when it comes to Romani related issues rather than being a part of the common structure. In order to achieve long lasting effects opportunity must be created for Roma to enter into fields that can later lead to long lasting effects within the Romani community. It is this author’s opinion that the strategy is to be commended as it does seek to place Roma in positions as officials, and is quite well aware that special investments need to be made to incite various institutions into taking actions (that should be taken without any incentive from the government). However, in order to achieve long lasting effects, special incentives need to be provided in the academic world as well, in order to lead studies rather than to act as “assistants” to others, in turn taking on functions of a strategic and coordinative role as a result of those incentives.

Sources

Regeringen.se (Read: 2013-10-04) <http://www.regeringen.se/sb/d/15731>

Humanrightsstudies.wordpress.com (Read: 13-10-05)

<<http://humanrightsstudies.wordpress.com/2010/09/20/en-sanningskommission-for-romer-i-sverige/>>